

Van Drouwenermond naar Chicago en weer terug

Albert van der Kaap

Hendrik en Antje

Hendrik, het zesde kind uit het tweede huwelijk van Harm Karstens, werd geboren op 1 augustus 1842. Hij trouwde op 5 mei 1866 met Antje Jans Spreen, geboren in Nieuw-Buinen op 5 mei 1866. Antje's voorouders kwamen uit Duitsland, om precies te zijn uit Levern. Haar grootvader, Johann Friederich, schipper, tapper, koopman, vervener en landbouwer, kwam naar Nederland, waar hij in Wildervank trouwde met Antje Jans Dost, die daar was geboren. De vader van Antje, Jan Fridriks, was vervener en landbouwer en later ook nog onderwijzer.

Hendrik en Antje kregen tien kinderen van wie de eerste twee geboren werden in Exloërveen, de volgende zes in Drouwenermond, de negende in Chicago en de jongste ten slotte in Valthermond.

Antje Jans Spreen

De geboorteplaats van de jongste twee kinderen verraadt een, waarschijnlijk tragisch, maar in ieder geval enerverend bestaan in de periode 1884-1887. Hendrik en Jantje emigreerden namelijk op 27 maart 1884 naar Chicago in de Verenigde Staten. Zij gingen zijn broer Harm en diens vrouw Marchien achterna, die al eerder naar Chicago waren vertrokken. De reden van hun vertrek is onbekend, maar waarschijnlijk hield deze verband met de ernstige landbouwcrisis die Nederland trof in de jaren tachtig, mogelijk ook met het feit dat de bloei van de vervening in dit deel van Drenthe achter de rug was.

De landbouwcrisis in de periode 1878-1895

De landbouwcrisis in Europa tussen 1878 en 1895 ontstond als gevolg van de import van goedkoop graan en andere landbouwproducten uit de VS en Canada waardoor de prijzen van landbouwproducten sterk daalden. Boeren die wilden overleven, moesten efficiënter gaan produceren. Om met minder landarbeiders toe te kunnen en dus op loonkosten te besparen, schaften grote boeren landbouwmachines aan, zoals zaai- en dorsmachines. Door deze mechanisering liep de werkgelegenheid terug. Hierop trok een groot deel van de plattelandsbevolking weg. Deels was dit migratie richting de steden, maar een substantieel deel emigreerde ook richting het buitenland.

Hendrik en Aaltje vertrokken vanuit Rotterdam met de Pieter Caland en kwamen op 21 april 1884 in New York aan. Zijn broer Harm (zie hieronder) had de familie in Drenthe geschreven dat er in de V.S. volop werk te vinden was. Daar aangekomen bleek er echter nauwelijks werk te vinden en al hun geld werd er in een paar jaar tijd doorheen gejaagd. Op een gegeven moment hebben ze de knoop doorgemaakt en zijn ze teruggekeerd naar Drenthe: ze konden nog net de overtocht naar Hoek van Holland betalen. De terugreis van Hoek van Holland naar Drenthe is vervolgens door de familie voorgeschoten. In november 1884 is hun dochter Bouwina nog in Chicago geboren.

Hendrik overleed op 24 februari 1895 in Valthermond. Antje overleefde haar man vele jaren, zij stierf op 23 juni 1924 in Emmer-Erfscheidenveen (Emmen).

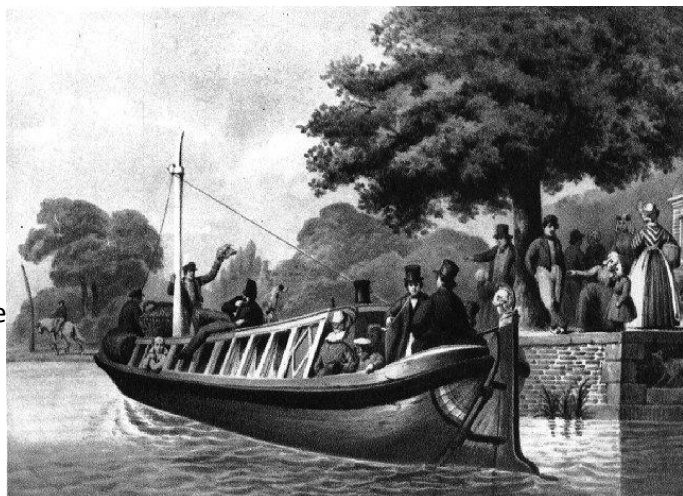
Harm en Marchien

Harm Harms van der Kaap, de jongere broer van Hendrik, werd geboren op 18 mei 1844. Op 9 mei 1868 trouwde hij in Borger met Marchien de Jonge, geboren op 9 mei 1846 in Drouwenermond. Zij was een dochter van dochter van Pieter Jans de Jonge en Marchien Jacobs Roossien. Harm was vervener en woonde in Drouwenermond.

Harm en Marchien kregen 11 kinderen, van wie de laatste drie levenloos werden geboren. Vier andere kinderen zijn jong gestorven. Kort nadat hun laatste kind levenloos was geboren zijn Harm en Marchien, met hun drie nog in leven zijnde kinderen, geëmigreerd naar Chicago in de Verenigde Staten. Vlak voor zijn vertrek naar de Verenigde Staten machtigde Harm van der Kaap zijn broers Jan en Tonnis om namens hem op te treden. Harm verklaarde op 29 maart 1883 *'bij deze last en magt te geven aan Jan van der Kaap landbouwer te Drouwenermond en aan Tonnis van der Kaap eveneens landbouwer te Drouwenermond, om, hetzij tezamen of ieder hunner afzonderlijk, zijn persoon te vertegenwoordigen en zijne regten in het maatschappelijk en burgerlijk leven uit te oefenen overal en in alles waar de wet veroorlooft zich door eenen gemachtigde te doen vertegenwoordigen niets hoegenaamd uitgezonderd'*.

De reis naar Chicago

Op donderdagochtend 6 april 1883 vertrekken zij met paard en wagen naar de vertrekplaats van de snik, een trekschuit. Om 13.00 uur schepen zij zich in en ze komen 's avonds om 22.00 uur aan in Groningen, waar ze de nacht doorbrengen in de snik. Behalve voor de reis moeten zij ook betalen voor het transport van hun drie kisten en het beddengoed. Harm regelde en betaalde (vier gulden) voor de treinreis (met de stoomtrein) van de volgende dag naar Harderwijk.

Jan van der Kaap (Harms broer) brengt hen vrijdagochtend 7 april naar de trein, waarna zij vertrekken naar Harderwijk, waar ze waarschijnlijk rond het middaguur aankomen. 'Nog diezelfde

middag nemen zij de stoomboot naar Amsterdam.

Spoorweginet 1880.

's Nachts overnachten zij in een door Prins en Zwanenburg geregeld hotel. Dat wil zeggen daar zouden zij moeten overnachten, maar het stonk er zo vreselijk dat zij de nacht op straat hebben doorgebracht.

No.	Naam	Bestemming	Opmerkingen
1	Adriaan van der Kaap	Amsterdam	
2	Jan van der Kaap	Amsterdam	
3	Willemina van der Kaap	Amsterdam	
4	Anna van der Kaap	Amsterdam	
5	Jan van der Kaap	Amsterdam	
6	Willemina van der Kaap	Amsterdam	
7	Anna van der Kaap	Amsterdam	
8	Jan van der Kaap	Amsterdam	
9	Willemina van der Kaap	Amsterdam	
10	Anna van der Kaap	Amsterdam	
11	Jan van der Kaap	Amsterdam	
12	Willemina van der Kaap	Amsterdam	
13	Anna van der Kaap	Amsterdam	
14	Jan van der Kaap	Amsterdam	
15	Willemina van der Kaap	Amsterdam	
16	Anna van der Kaap	Amsterdam	
17	Jan van der Kaap	Amsterdam	
18	Willemina van der Kaap	Amsterdam	
19	Anna van der Kaap	Amsterdam	
20	Jan van der Kaap	Amsterdam	

Hendrik van der Kaap en zijn familie op de scheepslijst.

Zaterdagochtend schepen zij zich in op de SS Edam II. Op 30 april liggen zij na een zeereis van 22 dagen voor Staten Island. Aan boord vindt een medische keuring plaats. Daarna stappen zij over op een kleiner schip. Eenmaal aan land werden hun kisten doorzocht. Dit visiteren kon lang duren, maar door een ambtenaar een kwartje toe te stoppen verliep de hele handeling ineens een stuk sneller. Van de douaneloods worden zij met een schip over 'een groot water' (de Hudson) gebracht en vervolgens brengen zij de nacht door in een logement in Little Garden.

De SS Edam I was het eerste eigen schip van de Holland-Amerika lijn dat, op 8 april 1882, vanuit Amsterdam naar New York vertrok. Het schip ging op 21 september 1882, na een aanvaring, verloren. Een jaar later werd de Edam II te water gelaten en met dit schip gingen Harm en Marchien naar Amerika. Via het Noordzeekanaal verlaten zij Nederland.

ss Edam I

Tewaterlating 11 augustus 1881. Opgeleverd aan éénschip-rederij waarin de NASM deelnam oktober 1881. LxBxH: 100,61x11,81x9,52. Type schip: Vrachtschip met passagiersaccomodatie. 70 eerste - en 652 derde klasse passagiers. Bemanning 54 Na een aanvaring met het Engelse ss Lepanto (1877-2.310 brt) bij Sandy Hook (New Jersey), op 21 september 1882 in de monding van de Hudson bij New York vergaan. Twee slachtoffers.

SS Edam II

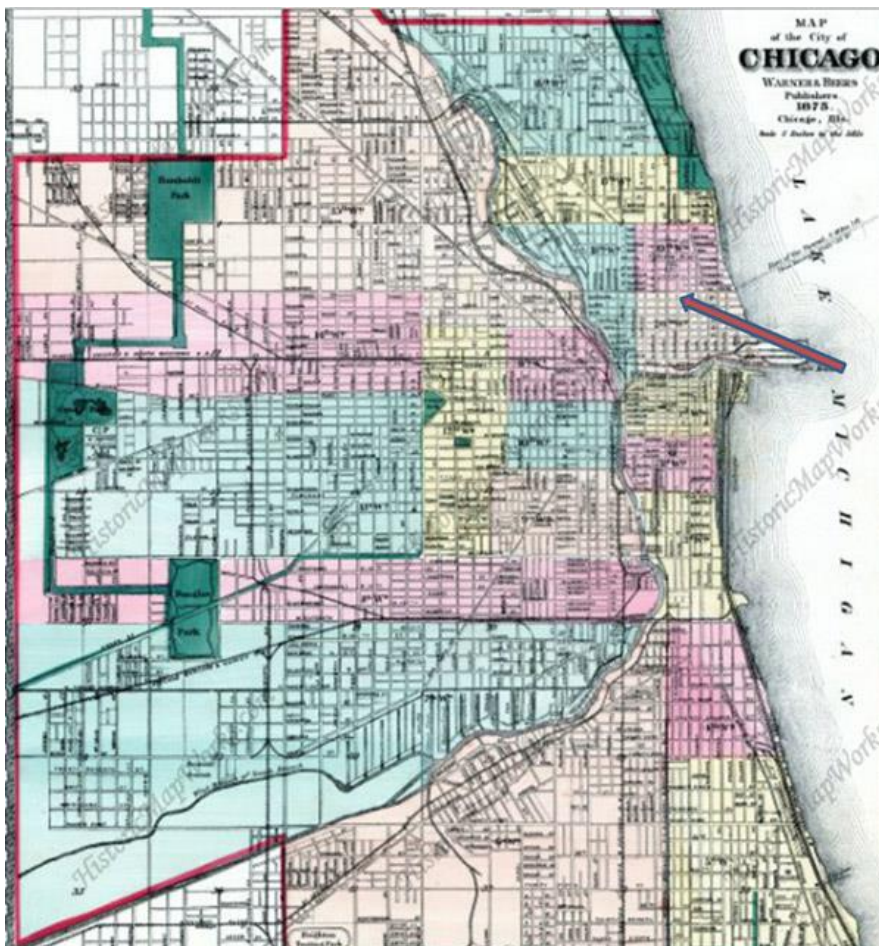
Kiellegging 23 december 1882, tewaterlating 29 augustus 1883, opgeleverd oktober 1883 aan één-schip-rederij waarin de NASM een aandeel had van 50 %. Type schip: Vrachtschip met passagiersaccomodatie. 50 eerste- en 424 derde klasse passagiers. Bemanning 62. LxBxH. 100,30x12,00x9,60. DG 7,20.

Na een aanvaring in dichte mist in Het Kanaal bij het eiland Wight met het Engelse ss Turkistan gezonken. Alle opvarenden (50 passagiers en 43 bemanningsleden) werden gered door de Britse trawler Volture en in Plymouth aan land gezet.

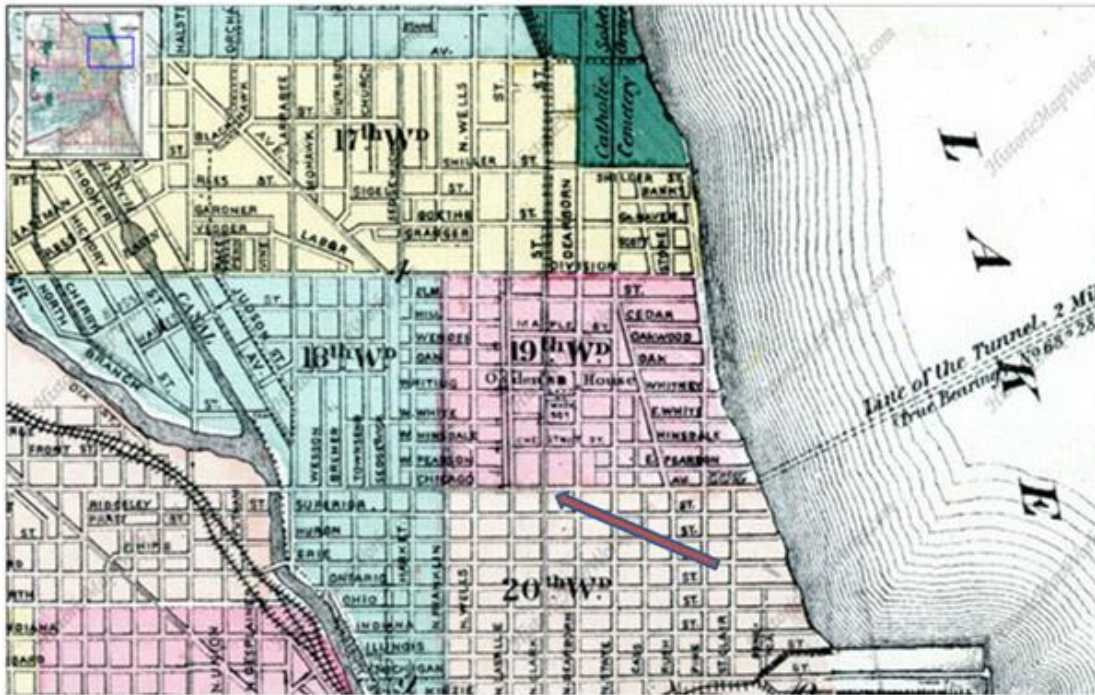
Op maandag 1 mei stappen ze in de trein die hen naar Chicago brengt, een reis van zo'n 1300 kilometer. Het weer is zo slecht dat de brug over een grote rivier gesloten is. Zij worden over gezet met een boot en vervolgen dan hun reis per trein.

Op dinsdagavond 2 mei rond 20.00 uur komen zij aan in Chicago. Daar worden zij in de dagen erna opgevangen door Antonie van Wijk, die getrouwd was met Fennechien de Jonge (zus van Marchien) en Pieter de Jonge (mogelijk de vader van Marchien).

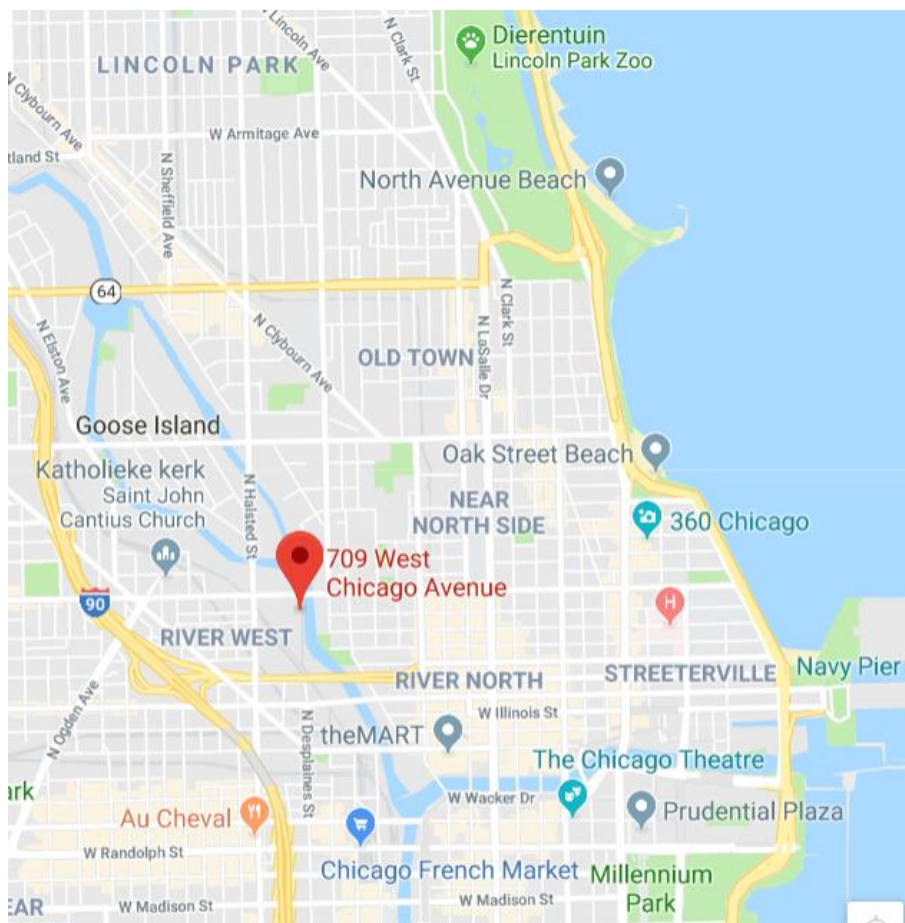
In 1883 wonen zij 709 Chicago Ave, Chicago Illinois, niet ver van Lake Michigan.

De kaart is uit 1875. De pijl geeft aan waren Harm en Marchien ongeveer moeten hebben gewoond.

Deze kaart is uit 1888.

In juni 1888 wonen Harm en Marchien nog steeds in Chicago, gezien de Memorie van Successie der nalatenschap van Pieter Jans de Jonge, die is opgemaakt in juni 1888.¹ Pieter was al veel eerder, namelijk op 23 februari 1869 naar Amerika geëmigreerd met zijn tweede vrouw, Elizabeth de Groot. Hij stierf op 21 September 1887 in Drouwenermond, wat dus betekent dat hij naar Nederland is teruggekeerd.

Op 28 november 1885 wordt in Chicago een Rebecca van der Kaap geboren. Mogelijk was dit een dochter van hen.

¹ <http://vanderkaap.org/stamboom/harmkarstens/vs3.htm>

Staking in Chicago

Het leven zal ook in Chicago niet gemakkelijk zijn geweest. Op 1 mei 1886 gingen in Chicago 25.000 arbeiders van de McCormick-fabrieken in staking.

In het voorjaar van 1886 waren er onlusten in verband met ontslagen bij de McCormickfabrieken voor landbouwmachines. De directie sloot de fabriek en zou deze op 2 maart opnieuw openen en duizend nieuwe arbeiders tewerkstellen. De vakbonden riepen de arbeiders echter op Sina van McCormick te boycotten en ondanks de armoede en werkloosheid in Chicago meldden zich slechts 300 nieuwe werknemers. In de tweede helft van april braken er vervolgens ook stakingen uit bij andere grote bedrijven in Chicago en voor 1 mei werden demonstraties aangekondigd, voor de achturige werkdag en tegen de zwarte lijsten.

Deze staking was het gevolg van het ultimatum dat de Amerikaanse vakbonden hadden gesteld aan de plaatselijke werkgevers om eindelijk eens te komen met een goede regeling rond de 8-urige werkdag. De datum 1 mei was gekozen omdat dit traditioneel de dag was waarop in Amerika nieuwe arbeidscontracten van kracht werden.

De ondernemers voelden daar niets voor met als gevolg het uitbreken van de staking. Op 3 mei liep deze staking uit de hand. Honderden arbeiders die weer aan het werk wilden gaan raakten slaags met hun stakende collega's. In de daaropvolgende dagen escaleerde de situatie, waar ook de politie zich inmiddels in had gemengd. Tijdens de gevechten verloren enkele mensen het leven. Op 4 mei is er te Chicago een politie provocatie, er is een bom gegooid naar de agenten die aan de Haymarket een bijeenkomst van stakers willen uiteendrijven. Vier arbeidersleiders, anarchisten, worden er ten onrechte van beschuldigd dat ze de aanslag hebben beraamd, ter dood veroordeeld en terechtgesteld. Een vijfde die eveneens ter dood was veroordeeld pleegt zelfmoord. Het bloed van deze martelaren heeft aan de dag van de eerste mei een heel speciale betekenis gegeven.

Drie jaar later werd tijdens het Internationale Socialisten Congres in Parijs besloten om 1 mei uit te roepen tot Dag van de Arbeid. Een herdenkingsdag voor degenen die waren omgekomen in de strijd voor arbeidersemancipatie en tegen mensonterende werkomstandigheden en arbeidsvoorwaarden.

Bijage

Nieujaarswens van Antonie Van Wijk uit Amerika. (Antonie is een zwager van Harm van der Kaap en woonde al enige jaren in de V.S.)

Chicago den 12 februari 1883.

Geliefde Grootouders!

In 't begin van dit Nieuwjaar
Wens ik u veel heil en zegen
Dat de Heere u nog spaar;
En U troost op al uw wegen.

't oude jaar dat is verdwenen;
Legt weer achter onze rug,
Als een damp zoo ging het henen,
O ! de tijd die snelt zoo vlug.

Mogt de tijd ons allen leeren,
Dat ons leven is een droom;
En wij ons tot God bekeeren,
Wat ons dan ook overkoom.

Laat de tijd dan ras verdwijnen,
En ons leven zijn voorbij;
Dan behoeft ons ziel niet kwijnen;
Maar dan sterf wij vroolijk blij.

Ben thans ver van u geweken,
Met mijn vleesch, niet met mijn geest,
In de nieuwe wereldstreken;
Waar gij nimmer hebt geweest.

't Is nu ruim acht maand verleden,
Dat 'k voor 't laatste met u sprak,
't Heugt mij nog, of 't was op heden,
Toen ik over 't water stak.

Veel heb ik gezien, vernomen,
Na de tijd dat 'k u verliet;
Ook toen 'k in dit land ben komen,
'k Weet nu wat de wereld bied.

Vroeger 't land waar 'k ben geboren,
Nu in een nieuw werelddeel,
'k Krijg nu veel te zien, te hooren,
En ook leer ik hier nog veel.

Vroeger kwam ik op 't Kanaal,²
Nu ben 'k in America,
'k Spreek hier ook een ander taal,
En 'k zeg yes in plaats van ja.

Troeft gij mij nu nog eens aan
En 'k ging met u Engelsch spreken
Dan kond gij mij niet verstaan
Al hoorde gij 't ook zeven weken.

Mogt de Heere ons alien sparen,
Op een lange levens baan,
Dan koom ik na, een paar jaren,
Nog eens over 'd Oceaen.

Om u eens wat nieuws te melden,
En wat hier wel is te koop;
Hoe ze in 't Engelsch razen, scheldeb
Leven wij zoo lang ik hoop.

---

² De kanaalstreek (Stadskanaal)

Nieujaarswensch van Pieter de Jonge aan zijn ouders (Pieter is een broer van Marchien de Jonge, vrouw van Harm van der Kaap).

[De wensch mijns harten tot 't nieuwe jaar gericht tot U geliefde ouders, zusters en broers in 't jaar 1883.]

Vaak wens ik u nog te schrijven,
Aan 't begin van een nieuw jaar,
Daar de tijd niet stil staat blijven,
En het eind is ras weer daar.
Ruim een reeks van tachtig jaren,

Maak U Vader 's loopbaan thans,
O mocht God u nog wat sparen,
En verspreidden u zijn glans.
Draagt gij thans, den zilver kroon,
En ook der oudheids grijze haren,
Ras is 't leven heen gevloon,

Als uw ziel gaat opwaarts varen.
Aan den avond van uw leven,
Laat uw zielen zijn gewijd,
Tusschentijd wordt niet gegeven,
Jaagt nu 't wit voor 'd eeuwigheid.
En ... leeft men nog in de zonde,

Triumpf! Hij heeft 't al volbracht,
Jezus heelt de diepe wonden,
Altijd door zijn eigen kracht.
Als ons leven is gebrekkig,
Ruim van zond' en schuld voorzien,
Deinzen wij dan niet hardnekkig,

God is 't die gena komt bien.
Eer zij God ! deed 'd herders zingen,
Eeuwig Triumpf! God werd me lief, m'n heilgenot
Straks, door lucht en wolken rust te vinden
In een stal, dat was zijn wensch.
Eert hem dan, O ! wat een waar gebod
Nu verlaat God zelf zijn troon.

Heilig Kind ! Gij zijt op aarde,
En voor ons kwam Godes Zoon?

Nu, ... dan ook voor hem te leven,
Dat is onze schuld en pligt,
En na 't wit der prijs te streven.
Ras roept hij ons voor 't Gericht.
In dit leven voor Hem knielen,
Koning Jezus als een borg,

Straks komt ons de dood op 'd hielen,
In Hem hebben wij geen zorg.
Eer Hem dan, gij zijt het schuldig,
Nu of nooit, dat is ons lot,
Altijd in uw weg geduldig,

Maak ons zoo, roept dan aan God.
Altijd ziet men menschen sterven,
Ras is ook ons einde daar.
Christus wil ons mee doen erven,
Hij! maakt ons de weg nu klaar.
Is het nu niet ligt te krijgen?
Een wel geluk - zaligheid?
Nu...Laat dan uw ziel toch hijgen,

Heere maak mij voorbereid
Ach laat dan de wereld varen,
Rigt u tot Hem, om te bewaren,
Mensch... wat kan de zonde u baren.
Past nu op 't begin,
Ieder regeltje houd in,
En als ge 't leest te zaam,
Treff gij uw eigen en aller naam
Nu groet uw zoon u tot besluit

Nieuwjaarswens van Pieter de Jonge
Chicago, 14 januari 1882

Geliefde ! Ouders ! Zusters ! en Broer.

Ik wensch u door des Heeren zegen,
In dit ons pas begonnen jaar;
Met ziel en lighaam te overwegen
De Goedheid van 'd Alzegenaar.

Nu eerst een blik terug gegeven,
Aan 't afgelegde jaar - getij,
wat was daarin ons lust en streven
Wat was ons droefheid? wat maakt blij.

Dat jaar voor altoos weggevlogen,
Heeft dat voor ons ook nut gedaan.
Waarin de dood ons voor de oogen,
Ons broeder heeft ter neer geslagen.

Ja...'k twijfel niet, of 't was ons gegeven
Te missen zulk een dierbaar pand
Maar 't gaf ook blijdschap aan ons weten
Hem weer te zien in 't Vaderland.

Heeft u dat sterven, leren kennen
Verzaken at wat wereld is?
Hebt gij u hart aan God gegeven,
Door schrik van 'd hel en 't sterven

Zoo ja dan kom ik u begroeten,
Dan was Zijn sterven u gewin,
Dan durft gij vrij u God ontmoeten,
En gij, gij gaat ten hemel in.

Maar is het meer, ach! waar dan henen?
Verschrikkelijk is dan nog uw lot;
Uw harten nog te zijn als steenen,
En dat te leven zonder God ?

Och 'k bid u mogt dit jaar dan weezen,
Een jaar voor u te zijn verlost,
Dat gij de Heere mogte vreezen,
Al was 't ook dat 't u 't leven kost.

Het leven is van weinig waarde,
't Is moeite en onrust ieder uur,
Te leven slechts voor deze aarde.
Verdwijnt zoo ras, al was voor 't vuur

Durft gij het nu nog langer wagen?
Te slaan Gods roepstem in de wind?

Gij zult u dan te laat bekiagen,
Als gij niet hier, u Jezus vindt.

Kom buigt u met uw vuile wonden,
In een verborgen hoekje neer;
Daarin heb ik hem ook gevonden;
Daar redt Hij mij nog, keer op keer.

O! geliefden! 't zijn mijn beste uren
Te leven, met mijn God op aard
Te eten uit zijn voile schuren,
Is meer als 't geheele [even waard.

Wat zal dit jaar ons weder brengen,
Gij zegt met mij dit weet ik niet.
'k Weet wel, de dagen zijn aan 't lengen
Maar verders, blind in het verschiet.

Wel 'k weet u toch een les te geven,
Al is de toekomst nog zo blind,
Zoekt dagelijks voor God te leven,
En houdt niet op, voor dat 'g Hem vind.

O! 't kon uw laatste jaar eens wezen?
Dat hier uw naam werd uitgewist.
t gij Hem, gij zijt genezen,
De hemel wordt u opgedischt.

Gij behoeft dan voor geen dood te vreezen,
Al maait hij ook uw leven
't Geloovig oog werpt dan zijn blik,
Zelfs over dood, en over graf.

O! 't is zoo'n zalige gedachte,
Te hebben Borg en Middelaar,
In plaats dat ons verschrikking
Zijn wij nu voor den hemel klaar.

Wil nu de schrijver 'd eer niet geven,
Voor dit eenvoudig klein gedicht.
Maar laat het u voor God doen leven;
Dan zijt gij veilig in 't Gericht.

Grafschrift voor mijn geliefde dochtertje Peterlina de Jonge

[geboren de 3 den Januari en gestorven den 13 Augustus 1882 te Chicago]

Roosje, nauwelijks uitgesproten,
Onschuld, bloemetje, Jong en teer,
Eens, ja nauwelijks uitgeschoten,
Ligt nu afgeknakt daar neer.

In haar leven was Zij, vreugde!
Niets, dan 's ouders hartte lust,
Ach! waarin men zich verheugde,
Dat is 't wat in 't stof nu rust.

Eenmaal zal die bloem dan bloeien,
Ja, maar niet op aarde weer,
O! van Blijdschap overvloeijen,
Noemt ze Hem ! dan mijn God, mijn Heer.

Grootte Schepper! leer ons zwijgen,
En dat wij Uw troost verkrijgen,
Ras, van deze aard verdwenen
Ons van 't ouderhart gescheurd.

In het kille graf ter neder,
Na een leven kort van duur,
Aan het stof haar lighaam weder
Doch haar ziel in Jezus schuur.

Eenmaal, in het jongst, der dagen,
Ja, wanneer Hij, van zijn troon,
Onschuld, geeft Zijn welbehagen.
Noemt, en geeft genadeloon.

God is 't die het beste weet,
En, ons troosten kan in 't leed !

Grafschrift voor mijn onvergetelijke broer Jan de Jonge (man van Siena van der Kaap, broer van Harm), gestorven te Drouwenermond op 6 april 1881)

Geschreven door Pieter de Jonge te Chicago in America.

Ja, 'k moet nog eens terugge denken.
Aan wat voor dezen is gebeurd,
Niets, dan verdriet, doet 't aardse schenken.

Daar, wordt door mij, mijn broer betreurd.
En 'k weet, ik moet het overlaten

Juist was zijn tijd, toen God! hem riep,
God ! wie zal, Uw weg verklaren?
Naamt Gij! hem niet? die alles schiep ?
Geef ons dan troost, die hulp kan bien.
En over dood, en graf laat zien.

Opmerking van H. Evenhuis

Bij het overschrijven van dit gedicht vergat de "overschrijfster" een regel beginnende met de letter E, over te nemen. Dat valt of te leiden uit het feit dat de beginletters van de regels de naam Pieter de Jonge vormen. De tekst van de onderwerpelijke regel is door H. Evenhuis bedacht.